

JyllandsPostens kronik den 27. juni 2011

Udleveringssagen mod Søren Kam

af *Jørn Vestergaard*, professor i strafferet ved Københavns Universitet

Officielle reaktioner fra tysk side på den politiske aftale om indførelse af skærpet grænsekontrol har givet anledning til skarpe kommentarer fra Dansk Folkeparti. Næstformand Peter Skaarup, som også er formand for Folketingets Retsudvalg, har betegnet det som ”tragikomisk, når højtstående tyske diplomater og ministre og bureaukrater nede i EU advarer Danmark mod at lave grænsekontrol” (JyllandsPosten den 17. juni). Han spørger, hvorfor man overhovedet skal have åbne grænser og en Schengenaftale, hvis der ikke er mulighed for at retsforfølge en Søren Kam, som dansk retsvæsen ikke har kunnet få udleveret for forbrydelser begået under besættelsen. Skaarup mener, at tyske myndigheder i årtier har beskyttet Kam. Tilsvarende hævder Pia Kjærsgaard i sit ugebrev den 20. juni, at ”tyskerne” handler i strid med den europæiske arrestordre ved ikke at udlevere Søren Kam.

I det følgende redegøres der for, hvorfor en tysk domstol i 2007 afviste at udlevere Søren Kam. Det vil fremgå, at rettens afgørelse var i god overensstemmelse med rammeafgørelsen om arrestordren.

Søren Kam lod sig som 18-årig hverve som frivillig i Waffen SS, og han blev i maj 1940 udsendt til østfronten. For tapper fronttjeneste modtog han i februar 1945 Jernkorsets Ridderkors af Hitler i førerbunkeren i Berlin.

Under ophold i Danmark deltog Kam den 30. august 1943 i drabet i en vejkant på Lundtoftevej i Kongens Lyngby på redaktør ved dagbladet B.T. Carl Henrik Clemmensen. Forholdet blev begået sammen med to andre fra Waffen SS, Knud Flemming Helweg-Larsen og Jørgen Valdemar Bitsch. Førstnævnte blev under retsopgøret dømt til døden for sin deltagelse i drabet og henrettet den 5. januar 1946 som den første af i alt 46 landssvigere. Bitsch forsvandt efter en flugt fra Faarhuslejren i maj 1945 og er aldrig blevet fundet.

Søren Kam flygtede til Tyskland og tog efterfølgende bopæl i byen Kempten i Bayern. I 1956 blev han tysk statsborger. Derfor var det i mange år ikke muligt at få ham udleveret, idet tysk lovgivning – ligesom dansk – indeholdt et forbud mod udlevering af egne statsborgere. Dette forhold ændrede sig imidlertid med indførelsen af den europæiske arrestordre.

I december 2004 blev Kam ved Retten i Lyngby varetægtsfængslet *in absentia* for drabet i 1943. Herefter udstedte Justitsministeriet en arrestordre på ham. Denne blev imidlertid afslået, idet den tyske forfatningsdomstol underkendte en gennemførelseslov vedrørende rammeafgørelsen, hvorfor

tyske statsborgere fortsat ikke kunne udleveres.

En ny tysk gennemførelseslov blev vedtaget i 2006. Justitsministeriet genfremsendte nu den tidligere udfærdigede arrestordre, og statsadvokaturen i München anmodede herefter retten om at træffe afgørelse om udlevering. I begæringen herom gjorde anklageren gældende, at der hos gerningsmændene til drabet i 1943 forelå ”politiske motiver”, hvilket skulle opfylde kravene i den tyske straffelovs kvalificerede bestemmelse om ”*Mord*”.

Forbrydelsen *Mord* kendetegnes ved, at forholdet er begået med lumpne, nedrige motiver [*niedrigen Beweggründe*] og udført på en ”lumsk”, udspekuleret måde [*heimtückischen Begehungsweise*]. Efter fast retspraksis foreligger nedrige motiver bl.a., hvis offeret er blevet dræbt på grund af tilhørsforhold til en politisk, social eller etnisk gruppe. I loven er det udtrykkeligt bestemt, at forbrydelsen ”*Mord*” aldrig forældes.

Landsretten i München afslog i januar 2007 anmodningen om udlevering. Begrundelsen var, at drabet på redaktør Clemmensen ud fra de foreliggende oplysninger ikke kunne bedømmes som ”*Mord*”, men måtte bedømmes efter den almindelige bestemmelse om drab [*Totschlag*], der har en forældelsesfrist på 30 år. Efter tysk ret udelukker forældelse udlevering, da det i loven er gjort til en obligatorisk afslagsgrund. Sådan er det i øvrigt også efter dansk ret!

Afvisningen af at udlevere Søren Kam vakte utilfredshed i forskellige kredse. Rammeafgørelsen om den europæiske arrestordre bygger nemlig et princip om gensidig anerkendelse af afgørelser i straffesager. Det kunne derfor umiddelbart forekomme uforståeligt, at den tyske domstol ikke efterkom det danske ønske. Rammeafgørelsen anerkender imidlertid en lang række forskelligartede afslagsgrunde. Disse afspejler i høj grad den ikke ubetydelige tøven, der fra bl.a. dansk side gjorde sig gældende i forhandlingerne om rammeafgørelsens rækkevidde.

Rammeafgørelsen anerkender således udtrykkeligt, at den anmodede stat kan fastsætte regler om forældelse som afslagsgrund. Ud fra præmisserne for afgørelsen fra landsretten i München er denne derfor helt i overensstemmelse med EU-retten.

Præmisserne for den tyske domstols afgørelse er særdeles udførlige, sådan som jeg for nylig har redegjort nærmere for i en længere artikel.¹ Retten gennemgik således grundigt protokollerne fra de indgående afhøringer, som blev foretaget af de tre drabsmænd i 1943, 1945, 1969 og 1998, heraf tre afhøringer af Kam selv.

¹ Vestergaard, Jørn: Arrestordren i sagen Kam. I festskriftet *Law, History and Culture. Liber Amicorum Ditlev Tamm*, 2011, s. 855-873.

Retten konstaterede, at Søren Kam gentagne gange havde skiftet forklaring i forsøg på at tilpasse sig de på givne tidspunkter forhåndenværende undersøgelsesresultater. Men uanset hvilken af de varierende fremstillinger, der skulle tages udgangspunkt i, kunne der ikke påvises nogen af kendetegnerne ved forbrydelsen ”Mord”. Dette fandt landsretten bekræftet ved en meddelelse fra Politimesteren i Lyngby om, at motivspørgsmålet ikke kunne afklares nærmere gennem yderligere efterforskning.

Landsretten fandt det afgørende, at efterforskningen ikke havde tilvejebragt konkrete indikationer af, at de personer, der deltog i aktionen, ved påbegyndelsen af denne havde planlagt drabet. Retten lagde til grund, at formålet med aktionen var at afpresse Clemmensen oplysninger om den tysk-fjendtlige modstand og at give ham en lærestreg, fordi han havde givet en medarbejder med forbindelse til den nazistiske avis Fædrelandet en ørefigen og angiveligt spyttet på ham.

Aktionen blev faktisk også gennemført i overensstemmelse med nævnte formål. Clemmensen blev bragt til et for ham ukendt sted og dér tvunget til at angive personer i modstandsbevægelsen. De afhørte personer bekræftede dette med detaljerede oplysninger.

Mod et mordkomplot talte også, at gerningsmændene var en tilfældigt sammenført gruppering uden kommandostruktur, og der bestod ikke noget indbyrdes fortrolighedsforhold mellem dem.

Det lå desuden fast, at Clemmensen på turen til forhøret fik hængt en frakke over hovedet for at hindre ham i at orientere sig om lokaliteterne:

»Den nævnte bestræbelse hos gerningsmændene på at forhindre den bortførte i at orientere sig gør det nærliggende, at det ikke var hensigten at likvidere Clemmensen efter forhøret... Selv om man ... i det væsentlige med tilstrækkelig sikkerhed kan fastslå det ydre hændelsesforløb, kan der ikke konstateres et motiv, der kan henføres henføres til kendetegnet ”*niedrigen Beweggründe*” ved forbrydelsen *Mord*«.

Retten udledte følgelig af det omfattende materiale, at Clemmensen blev skudt under en spontan aktion, da situationen var kommet ud af kontrol under et skænderi, efter at man på tilbageturen var standset for at afpresse Clemmensen yderligere oplysninger og give ham en lærestreg.

Derimod godtog landsretten *ikke* en påstand om, at der blev skudt på Clemmensen, fordi denne satte sig til modværge. Det var utroværdigt, at Clemmensen i den for ham yderst truende situation skulle være styrtet hen mod personer, der havde våben rettet mod ham. Desuden var noget sådant heller ikke foreneligt med en ballistisk erklæring. Retten afviste med andre ord Kams påstand om, at drabet var et udslag af nødværge.

Da interessen for retsforfølgning af Søren Kam blomstrede op for femten år siden udtalte professor Ditlev Tamm i 1996 til Ritzau:

»Risikoen for, at sagen ikke kan føre til domfældelse er for stor, fordi beviserne er svage. Og jeg mener, at det vil være bedre for retsbevidstheden at lade sagen stå hen, så Søren Kam har truslen hængende over hovedet. – Hvis en retssag mislykkes, vil han kunne føre sig frem i offentligheden som frikendt. I dag er han i det mindste nødt til at holde ret lav profil.«

Tysk rets regel om forældelse efter 30 år af drabssager, hvori der ikke foreligger tilstrækkeligt begrundet mistanke særligt kvalificerende omstændigheder har gode grunde for sig. Det er næppe sandsynligt, at en straffesag mod Søren Kam ville frembringe nye oplysninger af betydning, og det ligger i hvert fald klart, at landsretten i München gjorde sig betydelige anstrengelser for at bedømme de foreliggende oplysninger sagligt og omhyggeligt og at redegøre udførligt for sine præmisser, som vanskeligt lader sig gendrive.

For så vidt angår den europæiske arrestordre kan der være grund til at fremhæve, at den har vist sig særdeles velegnet til at effektivisere procedurerne i forbindelse med gensidig retshjælp, samtidig med at den i kraft et temmelig kompliceret, men godt afbalanceret regelværk tillader hensyntagen til den enkelte medlemsstats retskulturelle tradition og autonomi.